

УДК 78:159.95:37.018.1-056.26

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.27.2025.93-103>

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ

Світлана САЛДАН

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2877-9282>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музичного мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
saldan.svitlana@gmail.com*

Досліджено інклюзивний потенціал музичного мистецтва як чинник формування інтелектуальних здібностей дітей у контексті сучасної освітньої парадигми. Основну увагу приділено аналізу взаємозв'язку між музичним впливом та когнітивним розвитком особистості, зокрема в умовах інклюзивного навчального середовища. Розглянуто нейропсихологічні, педагогічні та соціокультурні аспекти музичного впливу на дитину, а також механізми музики, за допомогою яких забезпечується розвиток мислення, пам'яті, мовлення, просторової уяви, емоційного інтелекту та соціальних навичок.

Окреслено проблему недостатнього усвідомлення ролі музики в навчальному процесі, особливо в контексті інклюзивної освіти. Музичне мистецтво визначене як універсальний засіб гармонізації психоемоційного стану, стимуляції когнітивної активності та розвитку інтелектуального потенціалу дітей з різними освітніми потребами. Проаналізовано концепцію множинних інтелектів Говарда Гарднера, нейронаукові дослідження Лаурель Трейнор, Глена Шелленберга та Дона Кемпбелла, які підтверджують позитивний вплив музики на мозкову активність, когнітивну гнучкість та навчальні досягнення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення музичного мистецтва як інструменту інтелектуального розвитку дітей, а також виявлення його інклюзивного потенціалу в освітньому процесі. На основі узагальнених результатів з'ясовано, що завдяки своїй ритмічній, емоційній та образній природі музика характеризується здатністю до активізації різних типів інтелекту, сприяння формуванню внутрішньої гармонії, покращенню пам'яті, уваги, мовлення та логічного мислення. Вона також є ефективним засобом соціалізації, розвитку емпатії та самосвідомості.

Наголошено на необхідності подальших міждисциплінарних досліджень, спрямованих на розробку комплексних освітніх моделей, в яких поєднуються когнітивні, емоційні, соціальні та культурні підходи до розвитку інтелектуальних здібностей дітей засобами музичного мистецтва.

Особливу увагу в дослідженні приділено ролі музичного мистецтва у формуванні когнітивних навичок та інтелектуального потенціалу дітей в умовах інклюзивної освіти. Музику розглянуто як універсальний засіб для забезпечення доступу до навчання дітям з різними типами інтелекту та освітніми потребами. Визначено перспективи інтеграції музичних методик у педагогічну практику з метою

створення гнучких, адаптивних освітніх моделей, що сприятиме розвитку особистості на всіх рівнях – когнітивному, емоційному та соціальному.

Ключові слова: музичне мистецтво, інтелектуальний розвиток, когнітивні здібності, інклюзивна освіта, емоційний інтелект, множинні інтелекти, музична педагогіка.

Постановка наукової проблеми. Проблема інтелектуального розвитку особистості в сучасному світі набуває особливої актуальності. В умовах інформаційного суспільства знання комунікацію та креативність розглянуто як основні чинники, а формування когнітивних компетентностей та розвиток інтелекту – як головні завдання системи освіти. Музичне мистецтво є одним із найбільш універсальних засобів поєднання емоційного, когнітивного та соціального вимірів розвитку, оскільки його сприймають як своєрідну мову, зрозумілу кожній людині. Завдяки музиці здійснюється безпосередній вплив на пізнавальні процеси, а її когнітивний потенціал проявляється у багатьох аспектах: розвитку уваги та пам'яті, емоційного інтелекту, формуванні мовлення, сенсомоторної інтеграції тощо. Особливо важливим є значення музичного мистецтва для інклюзивної освіти, адже музика може стати засобом підтримки й розвитку для дітей із психоемоційними травмами, спричиненими воєнними подіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз факторів, що сприяють розвитку інтелектуальних здібностей, здійснюється науковою спільнотою, оскільки інтелект розглянуто як одну з базових характеристик особистості, що визначає її когнітивний потенціал. Проблему впливу музичного мистецтва на інтелектуальний розвиток дітей активно вивчають у вітчизняній та зарубіжній науковій думці. У працях Сергієнко С. [7] наголошено на здатності музичного навчання стимулювати когнітивні процеси, зокрема розвиток пам'яті, уваги, мовлення та аналітичного мислення, а в Гац Г. та Добринюк Л. [1] акцентовано увагу на гармонійному розвитку дошкільників під впливом музики та її ролі у формуванні логіко-математичних навичок.

Психологічний аспект музичного впливу розкрито в дослідженнях Матяшук О. М. та Шумської В. С. [5], де музику розглядають як засіб формування духовної культури та естетичних орієнтирів, що опосередковано впливають на інтелектуальний розвиток. Єгоян Л. С. [2] аналізує вплив класичної музики на розвиток емоційного інтелекту, який є складовою загального когнітивного потенціалу дитини.

Інклюзивний потенціал музичного мистецтва висвітлено у працях Овчаренко Н. А. [6], яка обґрунтовує можливості музики як інструменту соціалізації та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Квітка Н. О. [3] досліджує музикотерапію як метод корекції психоемоційного стану, розвитку мовлення, моторики та інтелектуальних функцій у дітей з порушеннями розвитку.

Практичні аспекти музичного навчання в інклюзивному середовищі розглянуто у публікаціях, присвячених адаптації музичних уроків для дітей з особливими освітніми потребами [1], а також у дослідженнях

Лопатіної М. Ю. [4], яка аналізує напрями розвитку інклюзивної музичної освіти в Україні.

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел зроблено висновок про високий потенціал музичного мистецтва як засобу інтелектуального розвитку дітей, зокрема в умовах інклюзивної освіти, що відкриває перспективи для подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне висвітлення можливостей музичного мистецтва як ефективного засобу формування інтелектуальних здібностей у дітей, з урахуванням його інклюзивного потенціалу в сучасному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. У філософських концепціях античності музику розглянуто як універсальний принцип гармонії, що відображає структуру Всесвіту. Ідея космічної гармонії ототожнювалася з акустичною досконалістю та естетичною красою, а людина сприймалася як єдність фізичного, інтелектуального та духовного начал. Завдяки такому підходу виявлено нерозривний зв'язок між музичним впливом і цілісним розвитком особистості.

Для античних філософів музика була не лише формою мистецтва, а й глибоким відображенням космічного порядку, що проєктувався на людське буття. Давні мислителі усвідомлювали складну природу гармонійного розвитку людини, вбачаючи в музиці необхідний елемент цього процесу. Внутрішній світ особистості формувався музичним мистецтвом, що сприяло розвитку емоційної чутливості, психічної рівноваги та інтелектуальних здібностей.

Попри глибоке філософське осмислення музики як джерела гармонії та мислення, її значення не завжди було належно усвідомлене суспільством. Зі зміною історичних епох і трансформацією світоглядних орієнтирів суспільна думка поступово була зміщена в бік матеріальних цінностей, а духовна сфера – відсунута на другий план. Згідно із науковими дослідженнями, цьому сприяла науково-технічна революція, в контексті якої сформувалася віра в можливість швидкого досягнення загального добробуту.

Трансформація уявлень про гармонію, сформованих античною філософією, з часом була позбавлена глибин під впливом матеріалістичних ідеологій. Захопленим економічними концепціями суспільством духовний вимір людського розвитку ставав дедалі більше ігнорованим. Унаслідок цього музичне мистецтво поступово було позбавлене своєї первинної функції – бути вираженням внутрішнього світу людини та засобом осмислення буття. Його комерціалізацією було зумовлене поверхневе споживання, в межах якого естетичні й інтелектуальні цінності було зміщено на другий план, а їх місце – віддане прагматичним цілям. Зміною пріоритетів спричинено глибокі суспільні кризи, що було виявлено у глобальних конфліктах ХХ ст.

Одним із перших концептуальних підходів до подолання кризи духовності в суспільстві стала праця австро-німецького вченого Рудольфа Штайнера “Основні пункти соціального питання...” [14], написана після Першої світової війни. У ній автор запропонував розмежувати економіку, політику та культуру, надавши кожній галузі автономію. Такий поділ, на його

думку, сприяв би гармонійному розвитку суспільства та зменшенню конфліктів між різними сферами буття людини.

Перші спроби реалізації ідей Р. Штайнера здійснив підприємець Еміль Мольт. Незважаючи на перспективність, концепція не отримала широкої підтримки через свій новаторський характер. У відповідь на суспільні виклики було розроблено засновану педагогічну модель Р. Штайнера, що базувалася на свободі мислення, здатному неупереджено сприймати прогресивні ідеї, та на гармонійному розвитку особистості. За його концепцією, така модель могла б сприяти вихованню людини, здатної розвиватися у гармонії зі світом. Згодом вона отримала назву вальдорфської педагогіки – на честь фабрики “Вальдорф-Асторія”, власником якої (Е. Мольт) було профінансовано відкриття першої школи.

Штайнерівська педагогіка стала однією з перших альтернативних освітніх систем ХХ століття, що протиставлялася академічно орієнтованій традиційній освіті. В рамках зазначеної системи пропонувався цілісний підхід до розвитку дитини, в якому поєднувалися інтелектуальний, емоційний і фізичний компоненти. Особливе значення надавалося музичному мистецтву як своєрідному містку між духовною та матеріальною сферами. Ще з дитинства Р. Штайнер усвідомлював глибокий вплив музики у своїй автобіографії, описуючи її здатність відкривати глибинні закони буття.

Штайнер Р. наголошував, що музика впливає на три важливі складові людської природи – мислення, почуття та волю, – забезпечуючи їх гармонійний розвиток. Він вважав музику особливою формою мистецтва, спорідненою з фізіологією людини завдяки спільній ритмічній природі. Ритмічні процеси – серцевий пульс, дихання, метаболізм, чергування сну та безсоння – основа життєдіяльності організму тощо, на думку Штайнера, пояснює глибокий вплив музики на людину. “Ритм ґрунтується на таємничому взаємозв’язку між пульсом і диханням, на відповідності між диханням – приблизно 18 вдихів за хвилину, – і пульсом – у середньому 72 удари за хвилину, – тобто у співвідношенні 1:4. Оскільки це співвідношення притаманне практично кожній людині і є однаковим для усіх, то людям близьке розуміння один одного стосовно ритму” (переклад наш. – С. С.) [15, с. 140]. На думку Р. Штайнера, “музичне переживання коріниться у всій людині. <...> Тон або мелодія, або якась гармонія переживаються усією людиною в цілому” [15, с. 121]. Спільність ритмічних засад людської природи та музичного мистецтва забезпечується глибоким впливом музики на свідомість і підсвідомість, а також на фізіологічні процеси організму. У вальдорфській педагогіці музика інтегрована в усі аспекти навчального процесу: щоденні репетиції, спів, інструментальне навчання та використання її на інших уроках. Музику розглянуто Р. Штайнером як потужний засіб емоційного та інтелектуального розвитку, що сприяє формуванню внутрішньої гармонії та усвідомленню ритму життя.

Ритмічна структура музичного твору позитивно впливає на когнітивні процеси, активізує вольову сферу та сприяє формуванню внутрішньої організованості. З’ясовано, що завдяки повторюваним ритмам у дітей впорядковується мислення, стимулюється розвиток логіки та послідовності.

Мелодія визначається як емоційний компонент музики, що сприяє формуванню емоційного інтелекту, покращенню саморегуляції, уяви та творчого мислення. Завдяки сприйняттю ритму, гармонії та мелодії емоційна сфера особистості зазнає впливу музики, що сприяє самовираженню та розвитку емпатійних якостей.

Соціальні навички формуються під впливом музики, створюється позитивний емоційний фон, знижується рівень стресу та тривожності. У вальдорфській педагогіці музика має інтегрований характер, охоплюючи всі аспекти навчального процесу та поєднуючись з іншими видами мистецтва. Таким підходом забезпечується гармонійний інтелектуальний розвиток дитини.

Сучасними дослідженнями кінця ХХ – початку ХХІ ст. підтверджено зв'язок між музикою та когнітивними здібностями, а також вивчено механізми її впливу на інтелект. У 1983 році Говард Гарднер опублікував працю “Frames of Mind”, у якій запропонував концепцію множинних інтелектів, що суперечила традиційному уявленню про інтелект як єдину здатність. Згідно з його теорією, людина володіє кількома типами інтелекту – лінгвістичним, логіко-математичним, музичним тощо. Це нове бачення стало важливим кроком у розвитку освітніх підходів, оскільки звернуто увагу на індивідуальні особливості учнів при створенні навчальних програм [10].

У своїй теорії множинних інтелектів Г. Гарднер наголошував на важливості розвитку різних типів іментальності, що є важливими для особистісного становлення, творчості та успіху в різних сферах життя. Такий підхід перегукується з ідеями штайнерівської педагогіки, в якій визнано багатовимірність людського розвитку. Це особливо актуально в контексті інклюзивної освіти, де індивідуальні особливості учнів – зокрема їхні переваги поза межами традиційної академічної успішності – реалізують потенціалу кожної дитини. Гарднер стверджував, що інтелекти взаємодіють між собою, і в реальному житті люди часто використовують їх у комплексі. Наприклад, музичний інтелект може бути корисним не лише в мистецтві, а й у сферах, де важливі ритм, слух і емоційна чутливість, зокрема в маркетингу, рекламі чи комунікації.

Під час навчання через музику забезпечується розвиток не лише музичного, а й мовленнєвого, просторового та логіко-математичного інтелекту. Музичний інтелект визначено Г. Гарднером як здатність до сприймання, виконання та створення музичних творів. Підкреслено його зв'язок із ритмом, мелодією та гармонією. Когнітивна гнучкість, емоційний розвиток і соціальна взаємодія підтримуються музикою, що має особливе значення в інклюзивному освітньому середовищі. Теорію множинних інтелектів вченого покладено в основу подальших досліджень індивідуальних підходів у розвитку кожної дитини.

1997 р. в США розгорнулася публічна дискусія щодо ролі мистецтва, зокрема музики, в освіті, в якій активно брав участь Г. Гарднер. Він наголошував, що музичний інтелект впливає на емоційну та духовну сферу особистості, сприяє структурованому мисленню та полегшує засвоєння академічних знань, зокрема математики, мов і просторової орієнтації. На думку дослідника, вилучення музики з початкової освіти є помилковим, особливо в

контексті раннього розвитку дітей, коли формуються моторні функції та сенсомоторна координація. Музика як засіб естетичного і когнітивного впливу має бути доступною для всіх дітей, зокрема тих, хто навчається в інклюзивному середовищі.

У перші роки навчання дитина активно засвоює інформацію завдяки механізму наслідування, що дає змогу швидко опанувати мову, поведінкові моделі та базові знання. До моменту нейрофізіологічного “стрибка” у віці 7–9 років навчання відбувається переважно через рухову активність та емоційні асоціації, зокрема пісні та музичні ігри. Чим більший музичний вплив дитина отримує до початку шкільного навчання, тим ефективніше формуються нервові зв'язки, що сприяють подальшому когнітивному розвитку. У початковій школі поступово відбувається розвиток навичок слухання, обробки візуальної інформації та координації, а після 4 класу – формування основних моделей чуттєвої свідомості та зв'язку між півкулями мозку.

Засвоєння фонетичних знаків, музичної нотації та математичних структур сприяє формуванню зв'язку між зовнішніми символами та їх внутрішнім значенням. У цьому процесі важливу роль відіграє зона Верніке: виявлено ділянку мозку, відповідальну за обробку мовлення та категоризацію звуків, що забезпечує зв'язок між мовою та музикою. У віці 11–13 років, згідно з теорією Ж. Піаже [11], розпочинається розвиток самосвідомості. Хоча Піаже не досліджував безпосередньо вплив музики, його концепція когнітивних стадій стала основою для подальшого вивчення музичних здібностей у дітей.

У віці 13–15 років у хлопчиків відбувається мутація голосу, що супроводжується втратою інтуїтивних та емоційних характеристик звучання. У цей період важливу роль у стимулюванні функцій правої півкулі мозку відведено музиці, мистецтву та творчій фізичній активності, що сприяє інтеграції між тілом і свідомістю. Підлітковий вік (13–19 років) характеризується розвитком абстрактного мислення, точніших музичних навичок й усвідомленого виконання. Формувальна функція музики та мистецтва завершується у старших класах, хоча мозок розвивається й надалі. Нервову систему можна порівняти з оркестром, синхронна робота мозкових структур якого забезпечується узгодженою взаємодією ритмів і мелодій; порушення в одній ділянці можуть призвести до дисбалансу всієї системи. З'ясовано, що за допомогою музики, руху та візуальних образів може забезпечуватися відновлення гармонії нервової системи та повернення її до природного ритму. Виявлено, що глибокі рівні свідомості можуть бути проникнуті музикою, а підсвідомі механізми, які ще недостатньо вивчено, активуватися нею. У книзі “Знайомство з музичним інтелектом” (1983) Дон-Г. Кемпбелл досліджує вплив музики на мозок, інтелект, емоційний стан і навчальні здібності. Автор наголошує, що музика гармонізує діяльність обох півкуль мозку, покращує концентрацію, пам'ять і когнітивні навички. Його подальша праця “Ефект Моцарта” підтверджує позитивний вплив музичної освіти на навчальні результати дітей [9].

Автор зазначає, що певними музичними ритмами та мелодіями може бути знижений рівень стресу, покращений емоційний стан і навіть досягнуто лікувального ефекту під час психосоматичних розладів. Завдяки музиці

забезпечується сенсорна інтеграція, необхідна для формування стійкої довготривалої пам'яті. Таким чином, її можна ефективно використовувати для зниження напруги перед іспитами та покращення навчальних результатів.

Німецький педагог і дослідник Г.-Г. Бастіан вивчав вплив музики на розвиток інтелекту, соціальних і комунікативних навичок, а також психоемоційного стану дітей. Здатність музики активізувати емоційні та когнітивні процеси визначається як чинник гармонійного розвитку особистості. Уроки музики, як активні (гра на інструменті, спів), так і пасивні (слухання), позитивно впливають на емоційний інтелект, що підтверджено нейропсихологічними дослідженнями, зокрема активацією кори головного мозку і підкоркових структур мозку: "Діти, які займаються музикою, мають переваги, коли мова йде про осмислення причинно-наслідкових зв'язків у власному досвіді чи про сприйняття й оцінку ситуацій у повсякденному житті – їхні соціальні компетенції значно вищі, ніж у їхніх однолітків, які не займаються музикою. Завдяки розширеній музичній освіті можна значно зменшити насильство та агресію серед дітей та молоді в нашому суспільстві – протиставляючи фізичному насильству психологічну силу музики" [8, с. 5].

У 2004 р. Глен Шелленберг опублікував дослідження "Уроки музики підвищують IQ", завдяки якому показав, що діти, які протягом дев'яти місяців навчалися грі на музичних інструментах або співу, демонстрували вищий рівень інтелекту порівняно з однолітками без музичної освіти. Автор наголошував, що тривале музичне навчання, особливо інструментальне, сприяє розвитку концентрації, моторики, слуху та просторового мислення, що позитивно впливає на здатність до логічного аналізу та загальні когнітивні здібності [13].

У вересні 2006 р. канадські дослідники Роберт Дж. Заторре та Вірджинія Пенгюн з Університету Торонто опублікували в журналі *Brain* результати дослідження впливу музичного навчання за методом Сузукі на розвиток мозку дітей віком 4–6 років. Виявлено, що завдяки регулярним урокам музики протягом року покращується пам'ять та формування нейронних зв'язків, що позитивно загалом впливає на когнітивний розвиток. Автори наголошують, що завдяки музиці здійснюється стимуляція інтелектуальних функцій, зокрема у дітей з різними освітніми потребами, що відкриває перспективи її застосування в інклюзивному навчанні. Ранній музичний досвід може стати ефективним засобом підтримки розвитку дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Дослідники отримали перші докази зв'язку між музичними уроками та розвитком концентрації уваги. Через рік після початку навчання діти демонстрували вищі результати в тестах на пам'ять, що корелювали з показниками грамотності, математичного мислення та IQ. Ці результати підтверджувалися даними нейровізуалізації, які також засвідчили ефективність принципів, інтуїтивно реалізованих Ш. Сузукі ще в середині ХХ ст., зокрема вплив інтонаційного слухання та гри на слух на моторно-слухові зони кори мозку [16].

На думку професорки Лаурель Трейнор – засновниці Інституту музики та розуму при Університеті Макмастера, – вже після року музичних уроків у дітей проявляється покращення музичних навичок і значне зростання функцій

пам'яті. Їхній мозок краще сприймає мелодійні звуки, а загальний обсяг пам'яті збільшується, що підтверджує позитивний вплив музики на когнітивний розвиток у ранньому віці. “Це показує, що заняття музикою впливають і на загальну когнітивну функцію мозку, пов'язану з пам'яттю та уважністю” [12].

Професорка Лаурель Трейнор наголошує на важливості дозованого використання музики: надмірне звукове навантаження може знижувати її ефективність. Оптимальним вважається прослуховування музики до 20 хв на годину, бажано у вигляді коротких фрагментів, розподілених протягом дня. Підвищення концентрації та енергетичного потенціалу забезпечується активними звуковими паузами тривалістю 2–3 хв. Динамічною музикою активізується організм, тоді як повільна сприяє релаксації. За допомогою прослуханої вранці музики відбувається налаштування на продуктивний день, а емоційно сприятлива атмосфера створюється класичними творами. Таким чином, відмічено безпосередній вплив музики на інтелектуальні процеси, емоційний стан і загальну працездатність.

Висновки. Світові дослідження підтверджують позитивний вплив музики на розвиток мислення. Діти, які з раннього віку вивчають музику, засвідчують вищі результати не лише в гуманітарних, а й у точних науках. Музику розглядають як джерело не лише естетичного задоволення, а й знань, що сприяють засвоєнню різноманітної інформації. На нейрофізіологічному рівні вона є потужним когнітивним інструментом, який формує інтелектуальні, емоційні та соціальні здібності дитини. Це підтверджено результатами масштабних емпіричних досліджень.

Музика визначається як унікальний мультиінструмент, що поєднує нейрофізіологічні, когнітивні, емоційні та духовні аспекти розвитку. Завдяки їй покращуються пам'ять, увага, мовлення, математичне мислення, забезпечуються емоційна чутливість, соціальна адаптація та внутрішня гармонія. Особливо важливо це в контексті інклюзивної освіти, де музика може стати засобом доступного і природного розвитку в дітей з різними освітніми потребами.

Через музику реалізується принцип образного мислення, завдяки якому узагальнюються складні явища та формується гнучкість розумових процесів. Подальше дослідження музичних методик виховання має на меті визначити найбільш ефективні для інтелектуального розвитку компоненти музичного впливу. Очікується, що розробка комплексних моделей, у яких поєднуються когнітивні, емоційні, соціальні та культурні підходи, дасть змогу глибше зрозуміти механізми впливу музики на розвиток інтелектуальних здібностей. Водночас існують теоретичні, методологічні та практичні виклики, які потребують міждисциплінарних досліджень і тривалих освітніх проєктів.

Список використаної літератури та джерел

1. Гац Г., Добринюк Л. Музичне мистецтво як чинник гармонійного розвитку дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2020. № 4. С. 14–19.
2. Єгоян Л. С. Вплив класичної музики на розвиток емоційного інтелекту дітей. *Мистецтво і психологія*. 2022. № 2. С. 73–79.

3. Квітка Н. О. Музикотерапія як засіб корекції психоемоційного стану дітей з порушеннями розвитку. *Спеціальна освіта і соціальна робота*. 2020. № 2. С. 33–39.
4. Лопатіна М. Ю. Напрями розвитку інклюзивної музичної освіти в Україні. *Музична освіта: традиції та інновації*. 2023. № 1. С. 21–27.
5. Матящук О. М., Шумська В. С. Формування духовної культури засобами музичного мистецтва. *Психологія і педагогіка: сучасні аспекти*. 2021. № 3. С. 58–64.
6. Овчаренко Н. А. Інклюзивний потенціал музичної освіти: теоретичний дискурс. *Актуальні проблеми мистецької педагогіки*. 2022. № 5. С. 45–52.
7. Сергієнко С. Роль уроків музичного мистецтва у розвитку когнітивної сфери учнів. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 30. С. 112–118.
8. Bastian H.-G. *Kinder optimal fördern – mit Musik: Intelligenz, Sozialverhalten und gute Schulleistungen durch Musikerziehung*. Mainz : Schott Music, 2001. 108 s.
9. Campbell D. G. (1983). *Introduction to the Musical Brain* (2nd ed.). Saint Louis, MO: MMB Music. ISBN: 9780918812285. 160 s.
10. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York : Basic Books, 1983. 520 s. URL: <https://www.amazon.com/Frames-Mind-Theory-Multiple-Intelligences/dp/0465024335>
11. Piaget G. Le langage et la pensée chez l'enfant. 1923. URL: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2375486_6/component/file_2375485/content
12. Trainor L. *Music and the Developing Brain: An Interview with Laurel Trainor*. Violinist.com. 2012. URL: <https://www.violinist.com/blog/laurie/20126/13620/>
13. Schellenberg E. G. Music lessons enhance IQ. *Psychological Science*. № 15 (8). 2004. 511–514.
14. Steiner R. *Die Kernpunkte der sozialen Frage in den Lebensnotwendigkeiten der Gegenwart und Zukunft*. 1919. URL: <http://anthroposophie.byu.edu/schriften/023.pdf>
15. Steiner R. *Das Wesen des Musikalischen und das Tonerlebnis im Menschen*. Dornach, Schweiz : Rudolf Steiner Verlag, 1989. 192 s.
16. Zatorre R. J., Chen J. L., Penhune V. B. When the brain plays music: auditory–motor interactions in music perception and production. *Nature Reviews Neuroscience*. No 8(7). 2007. P. 547–558.

References

1. Gats, H., Dobryniuk, L. (2020). Muzychne mystetstvo yak chynnyk harmoniinoho rozvytku doshkilnykiv. *Doshkilna osvita*, 4, 14–19.
2. Yehoyan, L. S. (2022). Vplyv klasychnoi muzyky na rozvytok emotsiinoho intelektu ditei. *Mystetstvo i psyholohiia*, 2, 73–79.
3. Kvitka, N. O. (2020). Muzykoterapiia yak zasib korektsiï psykhoemotsiinoho stanu ditei z porushenniamy rozvytku. *Spetsialna osvita i sotsialna robota*, 2, 33–39.

4. Lopatina, M. Yu. (2023). Napriamy rozvytku inkluzyvnoi muzychnoi osvity v Ukraini. *Muzychna osvita: tradytsii ta innovatsii*, 1, 21–27.
5. Matiaschuk, O. M., Shumska, V. S. (2021). Formuvannia dukhovnoi kultury zasobamy muzychnoho mystetstva. *Psykhohiia i pedahohika: suchasni aspekty*, 3, 58–64.
6. Ovcharenko, N. A. (2022). Inkluzyvnyi potentsial muzychnoi osvity: teoretychnyi dyskurs. *Aktualni problemy mystetskoï pedahohiky*, 5, 45–52.
7. Serhiienko, S. (2021). Rol urokiv muzychnoho mystetstva u rozvytku kohnityvnoi sfery uchniv. *Pedahohichniy dyskurs*, 30, 112–118.
8. Bastian, H.-G. (2001). *Kinder optimal fördern – mit Musik: Intelligenz, Sozialverhalten und gute Schulleistungen durch Musikerziehung*. Mainz: Schott Music.
9. Campbell, D. G. (1983). *Introduction to the Musical Brain* (2nd ed.). Saint Louis, MO: MMB Music. ISBN: 9780918812285.
10. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books. Retrieved from <https://www.amazon.com/Frames-Mind-Theory-Multiple-Intelligences/dp/0465024335>
11. Piaget, G. (1923). *Le langage et la pensée chez l'enfant*. Retrieved from https://pure.mpg.de/rest/items/item_2375486_6/component/file_2375485/content.
12. Trainor, L. (2012, June 6). *Music and the Developing Brain: An Interview with Laurel Trainor*. Violinist.com. Retrieved from <https://www.violinist.com/blog/laurie/20126/13620/>.
13. Schellenberg, E. G. (2004). Music lessons enhance IQ. *Psychological Science*, 15(8), 511–514.
14. Steiner, R. (1919). *Die Kernpunkte der sozialen Frage in den Lebensnotwendigkeiten der Gegenwart und Zukunft*. Retrieved from <http://anthroposophie.byu.edu/schriften/023.pdf>.
15. Steiner, R. (1989). *Das Wesen des Musikalischen und das Tonerlebnis im Menschen*. Dornach, Schweiz: Rudolf Steiner Verlag.
16. Zatorre, R. J., Chen, J. L., & Penhune, V. B. (2007). When the brain plays music: auditory–motor interactions in music perception and production. *Nature Reviews Neuroscience*, 8(7), 547–558.

INCLUSIVE POTENTIAL OF MUSICAL ART IN FORMING CHILDREN'S INTELLECTUAL ABILITIES

Svitlana SALDAN

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Musical Art,
Valova Str., 18, Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: saldan.svitlana@gmail.com*

The article explores the inclusive potential of musical art as a factor in the formation of children's intellectual abilities in the context of the modern educational paradigm. The main focus is on the analysis of the relationship between musical influence and the cognitive development of the individual, in particular, in the conditions of an inclusive educational environment. The neuropsychological, pedagogical, and sociocultural aspects of musical influence on the child are considered, as well as the mechanisms by which music contributes to the development of thinking, memory, speech, spatial imagination, emotional intelligence, and social skills.

The work outlines the problem of insufficient awareness of the role of music in the educational process, especially in the context of inclusive education, where musical art can act as a universal means of harmonizing the psycho-emotional state, stimulating cognitive activity, and developing the intellectual potential of children with various educational needs. The author analyzes Howard Gardner's concept of Multiple Intelligences, neuroscientific studies by Laurel Trainor, Glenn Schellenberg, and Don Campbell, which confirm the positive impact of music on brain activity, cognitive flexibility, and academic achievement.

The aim of the article is to theoretically substantiate the importance of musical art as a tool for the intellectual development of children, as well as to identify its inclusive potential in the educational process. The generalized results indicate that music, due to its rhythmic, emotional, and figurative nature, is capable of activating different types of intelligence, contributing to the formation of internal harmony, improving memory, attention, speech, and logical thinking. It is also an effective means of socialization, development of empathy and self-awareness.

The article emphasizes the need for further interdisciplinary research aimed at developing comprehensive educational models that combine cognitive, emotional, social, and cultural approaches to the development of children's intellectual abilities through musical art, with special attention to the needs of an inclusive environment.

The study pays special attention to the role of musical art in the formation of cognitive skills and intellectual potential of children in inclusive education. Music is considered as a universal means that provides access to learning for children with different types of intelligence and educational needs. The prospects for integrating musical methods into pedagogical practice are identified in order to create flexible, adaptive educational models that will contribute to the development of the individual at all levels – cognitive, emotional, and social.

Keywords: musical art, intellectual development, cognitive abilities, inclusive education, emotional intelligence, multiple intelligences, musical pedagogy.

Стаття надійшла до редколегії 29.09.2025 р.

Прийнята до друку 24.11.2025 р.

Опублікована 24.01.2026 р.